

Сазанович Л.В., к. філол. н., викл.,
Запорізький державний медичний університет

СТЕРЕОТИПНІСТЬ У ФОЛЬКЛОРІ: КАУЗАЛЬНА СКЛАДОВА ВЧИНКІВ ПЕРСОНАЖІВ АМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛОМОВНОЇ ФОЛЬКЛОРНОЇ БАЛАДИ

У статті розглядається сюжетна стереотипізація у фольклорі й аналізуються мотиви й цілі вчинків, типові для персонажів американської англомовної фольклорної балади

Ключові слова: стереотип, стереотипізація, американська англомовна фольклорна балада, сегмент баладного нарратива, причина, мотивація.

В статье рассматривается сюжетная стереотипизация в фольклоре и анализируются мотивы и цели поступков, типичные для персонажей американской англоязычной фольклорной баллады

Ключевые слова: стереотип, стереотипизация, американская англоязычная фольклорная баллада, сегмент балладного нарратива, причина, мотивація.

The article highlights the peculiarities of the plot stereotypification in folklore and examines causes and motivations typical for the characters of English-American Folklore Ballad

Keywords: stereotype, stereotypification, English-American Folklore Ballad, ballad narrative segment, cause, motivation.

Фольклорний текст існує у площині трикутника, вершини якого утворюють традиція, імпровізація та стереотипізація. За визначенням К. Чистова, стабільність та варіативність – це дві головні якості традиційної культури [Чистов 1986, 12].

Представники різних фольклористичних шкіл і напрямів прагнуть до оцінювання явища відтворення типового як у контексті перманентних внутрішніх законів, так і окремих структур: мотив, формула, сюжет тощо ([Анікін 1975]; [Буряк 2003]; [Грица 2000]; [Чистов 1986] та ін.).

Актуальність обраної теми зумовлена потребою ґрунтовного аналізу джерел життєздатності баладної традиції, зокрема визначенням стереотипізованого контенту казуального сегменту баладного нарративу. Глибинне наукове пізнання уможливує

структурний підхід, що є підґрунтям дослідження; його методологічним осердям.

Об'єктом дослідження є американська англомовна фольклорна балада XVI – кінця XIX ст. (у збірках А. Ломакса, Д. Скарбороу, О. Кемпбела та С. Шарпа, Ф. Мура, Дж. Хенсона, М. Генрі, П. Блада та А. Петерсона, П. Брюстера, Р. Грей, Г. Лоуз, К. МкНей, І. Крісті).

Предмет дослідження – стереотипізований контент казуального сегменту баладного наратива.

Джерельну базу дослідження становлять тексти 60 анонімних американських англомовних фольклорних балад, що позиціонуються в друкованих збірках як "старі добрі пісні Америки" або як "улюблені пісні американського народу".

Казуальний сегмент баладного наративу американської англомовної фольклорної балади формують мотиви, причина та мета дій (функції) баладних персонажів – усе те, що зумовлює їх вчинки.

Результати статистичного аналізу засвідчили, що найчастіше каузативні складові визначаються у зав'язці (13%), основній частині (51%), та кульмінації (17%).

Шляхом кількісних підрахунків та семантичних узагальнень було визначено каузальні складові, що складаються з мотивів та намірів персонажів американської англомовної фольклорної балади.

Отримані результати наведено у таблиці.

Таблиця

Визначення каузальних складових вчинків персонажів

Казуальна складова	Кількість випадків	Частка, %
I. Мотиви вчинків персонажів ААФБ		
Герою заподіяне зло	27	47
Душевне збентеження героя	10	28
Потреба виконання функціональних обов'язків	16	17
Герой сам заподіяв собі лихо	5	8
Загальна кількість випадків	58	100

II. Мета вчинків персонажів ААФБ		
Особисті інтереси героя	61	50
Намагання героя надати допомогу к.-н.	34	28
Нормативні інтереси	11	9
Злочинні інтереси	9	7
Виконання певного обов'язку	6	5
Загальна кількість випадків	121	100

Проаналізуємо отримані результати. У переважній більшості пісень (47% випадків) персонаж починає діяти, якщо йому вже *заподіяно зло* (злочинці вбили його родину; героя обманули, зрадили; порушена трудова чи шлюбна угода) або персонажа американської англомовної фольклорної балади атакують (злочинці намагаються вбити дівчину; банда злодіїв здійснює напад на трьох м'ясників; індіанці атакують караванників). Досить часто персонаж балади починає діяти внаслідок порушення інтересів родини: батько намагається повернути додому неодружену дочку, що втекла з коханцем або перешкодити одруженню дочки-англійки з нащадком шотландського трону або заможний батько намагається перешкодити одруженню дочки з бідним ковбоєм. Іноді батько, індіанський вождь, відмовляє білому торговцю.

У деяких піснях доля персонажа балади залежить від "третьої сили" (люди гинуть під час торнадо); персонажа балади переслідують ("шляхетного" грабіжника переслідує колишній другяка, щоб видати його владі); персонаж балади страждає від нестерпного характеру своєї дружини.

Досить часто (28% пісень) дії персонажа балади вмотивовані його *душевним станом*: збентеженість через втрату близької людини, ревності, втрата віри в майбутнє; закоханість.

Ще одним поширеним мотивом вчинків персонажів американської англомовної фольклорної балади є *необхідність виконання функціональних обов'язків*: з ризиком для життя перевізник намагається усунути корок на річці; капітан іде в море і залишає свою кохану на самоті; американські розвідники полюють на англійських шпигунів, а англійський кур'єр намагається доставити пошту; юнак вирушає на війну, тому що країна в небезпеці.

Крім того, в американських англомовних фольклорних баладах трапляються випадки (28%), коли герой *сам заподіяв собі лихо*, оскільки не мав життєвого досвіду або тому, що не замислювався про

наслідки власних вчинків: легковажна дівчина відмовляється від теплого одягу взимку а молода дівчина тікає з дому із циркачем.

Так само було визначено *типові наміри* персонажів американських англомовних фольклорних баладах. Як правило, персонажі балад керуються *особистими інтересами* (50% пісень), до яких належать такі бажання: мати пару (одружитися, мати особисті стосунки, не розлучатися); задовольнити плотські бажання; знайти спокій у житті або після смерті (привид нареченого потребує допомоги своєї живої коханої); набуття нових вражень, жага пригод; довести власні здатності та можливості; покращити своє матеріальне становище, заробити (на весілля, будинок тощо, знайти кращого чоловіка); попроситися з близькою людиною чи оголосити свій заповіт як щодо місця поховання, так і способу покарання шкідника; втекти від правосуддя; врятувати своє життя; отримати емоційну підтримку, викликати співчуття до власної долі; зробити іншу людину щасливою.

У 28% пісень дії персонажів американських англомовних фольклорних баладах зумовлюються бажанням *допомогти іншим людям*: поділитися власним гірким досвідом, попередити інших, врятувати життя близької людини; нагадати про жахливі наслідки природних катаклізмів; втішити, заспокоїти персонажів американських англомовних фольклорних балад; замолити гріхи іншої людини; підтримати патріотичний настрій солдат; допомогти порадую; виконати заповіт іншої людини.

"*Нормативними інтересами*" зумовлені дії персонажів у 9% випадків. До цієї групи ми зарахували ситуації, де йдеться про відновлення певної норми: морально-етичної, правової у сфері родинного або суспільного життя. Отже, сюди належать такі наміри: покарати вбивць, зрадників; виправити заподіяне зло; дотриматися певного кодексу "лицарської честі"; отримати батьківську згоду на одруження.

Варто зазначити, що американському фольклору взагалі властиве зображення двох типів героя, а саме: авантюриста й трудівника. Певною проекцією цієї загальної тенденції можна вважати зображення персонажів, дії яких вмотивовані або "злочинними інтересами" (7% випадків), або "необхідністю виконання функціонального обов'язку" (5%).

Проілюструємо отримані результати. Типовими для американських англомовних фольклорних баладах є комбінації каузальних складових (причина + мета), до яких належать:

1. Душевне збентеження + бажання вирішити особисті проблеми (17 пісень).

Так, у баладі "*Barbara Allen*" головна героїня закохується в хлопця, якому спочатку відмовила, але вже запізно – хлопець помер через розбите серце, дівчина намагається спокутувати свою провину і поєднатися з хлопцем, хоча б у потойбічному житті:

*"Oh mother, mother, make my
bed Make it soft and narrow
Sweet William died, for love of me,
And I shall of sorrow"*

*"О мамо, мамо, приготуй моє ліжко,
Зроби його м'яким і вузьким
Любий Віл'ям помер від кохання до
мене,
А я помру від печалі"*

[Barbara Allen, 91]

2. Герой сам заподіяв собі лихо + бажання вирішити особисті проблеми (8 пісень).

Наприклад, в баладі "*The Coon-Can Game*" молодий чоловік вбиває свою подругу через ревності, його схоплюють, засуджують і відправляють на каторгу. Уже там він розповідає сумну історію свого життя і сподівається на співчуття слухачів:

*"Poor boy! And now I'm gone
astray.
My sister married a gambler man,
And now I'm gone astray"*

*"Бідолахам! І тепер я збився на
манівці.
Моя сестра побралася з картярем,
А я збився з путі"*

[The Coon-Can Game, 87].

3. Герою заподіяно зло + бажання вирішити особисті проблеми (7 пісень).

Молодий герой балади "*The Ballad of the Waterfall*" закохався в дівчину, яка виявилася шахрайкою, що грабувала наївних юнаків разом зі своїм чоловіком. Тож, розповівши історію, хлопець сподівається на емоційну підтримку слухачів:

*"Come, all you that have been in
love, And sympathize with me,
For I have loved the fairest girl
That ever you did see"*

*"Підходьте, усі, хто колись кохав,
Та співчуйте мені,
Бо я покавав найпрекраснішу з
дівчат, Яку вам колись доводилось
бачити"* [The Ballad of the Waterfall,
307].

4. Необхідність виконання функціональних обов'язків + намір, пов'язаний з виконанням певного обов'язку (6 пісень).

Наприклад, у баладі "*Mustang Grey*" йдеться про шляхетного рейнджера на імя Мустанг Грей, який загинув при виконанні свого обов'язку – захищав кордони Техасу:

*"When Texas was invaded
By a mighty tyrant foe,
He mounted his noble war horse
And a-ranging he did go"*

*"Коли Техас захопили
Могутні тиранічні сили
Він звібрався на свого шляхетного
бойового коня
Та відправився на патрулювання"
[Mustang Gray, 395].*

Отже, типовими для американської англомовної фольклорної балади є ситуації, у яких персонаж починає діяти, якщо йому було заподіяне зло, його душевне становище є критичним, або у зв'язку з необхідністю виконання функціонального обов'язку. При цьому персонажі американських англомовних фольклорних баладах керуються бажанням вирішити проблеми особистого характеру, допомогти іншим людям та відстояти певні норми колективного життя.

1. Аникин В. П. Творческая природа традиций и вопрос о своеобразии художественного метода в фольклоре / В. П. Аникин // Проблемы фольклора / редкол.: Н. И. Кравцов (отв. ред.) и др. – Москва : Наука, 1975. – 229 с. 2. Буряк В. Д. Фольклорне, художнє та публіцистичне мислення у контексті інтелектуально-образної еволюції (Форми і методи вираження інформації у творчій свідомості етносу): дис. ... доктора філол. наук : 10.01.07 "Фольклористика", 10.01.08 "Журналістика" / Володимир Дмитрійович Буряк. – Київ, 2003. – 462 с. 3. Грица С. Й. Категорія парадигми у вивченні варіаційної специфіки фольклору / С. Й. Грица // Фольклор у просторі та часі : вибрані статті ; О. С. Смоляк (ред.). – Тернопіль : Астон, 2000. – С. 40–52. 4. Чистов К. В. Народные традиции и фольклор (Очерки теории) / К. В. Чистов. – Ленинград : Наука. 1986. – 304 с. 5. Barbara Allen // English Folk Songs from the Southern Appalachians / [coll. and ed. by O. Campbell and C. Sharp]. – New York and London : G. P. Putnam's Sons, 1917. – P. 91. 6. The Ballad of the Waterfall // Folk Songs from the Southern Highlands / [coll. and ed. by M. Henry]. – New-York : J.J. Augustin Publisher, 1938.– P. 307. 7. The Coon-Can Game // On The Trail Of Negro Folk-Songs / [ed. by D. Scarborough]. – Hatboro : Folklore Associates Inc., 1963. – P. 87. 8. Mustang Gray // Cowboys Songs and Other Frontier Ballads / [coll. by J. Lomax]. – New-York : The Macmillan Company, 1918. – P.79.